

O zasadzie feng shui w procesie kształtowania krajobrazu

Feng shui to pradawna, oryginalnie chińska, lecz dziś stosowana w wielu miejscach świata sztuka organizacji otaczającej człowieka przestrzeni. Jest to sztuka formowania okolicy, sposobu zagospodarowania terenu (sytuowania się względem stron świata, elementów topograficznych jak rzeka, staw czy wzgórze, stylu budynków), zagospodarowania najbliższej człowiekowi przestrzeni wnętrza domu czy biura, oraz ich dekoracji. Początkowo, zasady feng shui stosowano do orientowania budowli znaczących jak pałace cesarskie, domostwa ważnych urzędników państwowych, cmentarze, tak, by kontrolowały przepływy „niewidzialnych” a otaczających człowieka sił, gwarantowały szczęście, zabezpieczały przed nieszczęściem. Z czasem, z racji opisywania relacji harmonii zachodzącej między człowiekiem a jego środowiskiem, wniknęły głębiej w świadomość. Współcześnie w niektórych rejonach świata zasady feng shui wyznaczają ludziom rytm życia, decydują o podejmowanych przedsięwzięciach, termiach, spotkaniach, sposobach leczenia, układania relacji z innymi ludźmi, ponieważ, zgodnie z wierzeniami, od zasad feng shui zależy powodzenie w interesach, małżeństwie, dobre zdrowie, szczęście osobiste. Przedstawiony tekst skupi się przede wszystkim na zgodnych z feng shui pryncypiach kształtowania krajobrazu.

Oś północ-południe

Najważniejszą, i jedną z pierwszych czynności, jakie są wykonywane przez mistrza feng shui przy wznoszeniu budowli jest wyznaczenie kierunków. W dawnych czasach służył do tego gnomon oraz obserwacja ciał niebieskich, współcześnie kompas. Zgodnie z teorią ośmiu triagramów północ należy do czarnego żółwia i symbolizuje zimę, zachód do białego tygrysa i symbolizuje jesień, południe do czerwonego feniksa i symbolizuje lato, zaś wschód do zielonego smoka i symbolizuje wiosnę. Oś północ-południe przecinana siatką ulic biegnących ze wschodu na zachód stanowi także tradycyjny chiński sposób na budowanie miasta.

Kwadrat i okrąg

Połączenie dwóch kształtów: okrągłego symbolizującego niebo (czasem ciała niebieskie jak księżyc) oraz kwadratowego symbolizującego ziemię oznacza harmonię nieba i ziemi. Z tego też względu, przed domami często pozostawia się kwadratowy plac, lub buduje się kwadratowe podwórze, czasem kilka wewnątrz domostwa, a prowadzą do nich okrągłe, tak zwane „księżycowe bramy”. Są to także stałe elementy architektoniczne, które odnajdziemy w większości projektowanych w stylu chińskim ogrodów. Połączenie kształtu okrągłego i kwadratowego (lub będącego jego wariacją – prostokątnego) odnajdziemy na chińskich cmentarzach.



Zdjęcie nr 1. Brama księżycowa w ogrodzie Master of Net w Suzhou. Fot. Magdalena Gimbut.



Zdjęcie nr 2. Fragment cmentarza na Wzgórzu Dziewięciu Smoków w Ningbo. Fot. Magdalena Gimbut.

Wzgórze i woda

Krajobraz stworzony zgodnie z zasadami feng shui musi zawierać 2 podstawowe elementy: wodę i wzgórze. Wzgórze oznacza stabilność, powiązane jest symbolicznie z mocą oraz ochroną. Woda, czy to w postaci rzeki, kanału, jeziora, stawu czy morza jest elementem dynamicznym, oznacza zmianę, powiązana jest „symbolicznie z finansami. Okolica zasobna we wzgórze i wodę uchodzi za doskonałą, wzorcową. Tak stało się na przykład z chińskim miastem Hangzhou, którego Jezioro Zachodnie znajduje się w dolince między górami, i które przez wielu uznawane jest za jedno z najpiękniejszych krajobrazowo miejsc w Chinach. Zgodnie z zasadami geomancji kraj, który nie ma żadnej znaczącej góry oraz dostępu do znaczącego zbiornika wodnego nigdy nie doświadczy pełnego rozwoju. Woda i góra stają się także metaforami doskonałego charakteru. Człowiek, jak woda, powinien być na tyle elastyczny, by móc się dostosować do wszystkich warunków, lecz równocześnie na tyle stabilny, jak góra, by zachować swą istotę, tożsamość.



Zdjęcie nr 3. Krajobraz Hangzhou. Fot. Magdalena Gimbut.

Wzgórze może także zostać zastąpione skałą lub konstrukcją skalną. Skała i choćby niewielkich rozmiarów zbiornik wodny stają się elementem charakterystycznym dla kompozycji każdego niemal osiedla w Chinach.



Zdjęcie nr 4. Kompozycja ze skały i wody wewnątrz domostwa Ge Yuan w Yangzhou. Fot. Magdalena Gimbut.
 Zdjęcie nr 5. Kompozycja ze skały i wody w parku LuXin w Szanghaju. Fot. Magdalena Gimbut.

Idealny dom

Wymienione elementy mają swe przełożenie na sposób zagospodarowania terenu. Przede wszystkim tylna ściana budynku mieszkalnego powinna być skierowana ku północy, przód domu z drzwiami wejściowymi ku południu. Dom powinien być położony w centralnym miejscu posesji. Powinien mieć także prosty geometryczny kształt, najlepiej na planie prostokąta.

Gdy stoimy plecami do domu, po lewej stronie rozpościera się strefa zielonego smoka. Smok wymaga wzniesienia struktur wyższych, lecz nie tak, jak sytuujące się za budynkiem wzgórze. Mogą to być wysokie drzewa, które mogą być zastąpione szybkorosnącym bambusem, krzewy, lub inne domostwo czy pagórek. Smok symbolizuje pomoc niesioną ze strony innych ludzi, członków rodziny, przyjaciół, partnerów biznesowych, dlatego element architektoniczny go symbolizujący musi się znajdować w niedużej odległości od domu. Ta część otoczenia domu powinna także obfitować w zieleni.

Po prawej stronie, należącej do białego tygrysa, należy umieścić strukturę niższą od tej należącej do zielonego smoka, ponieważ w chińskiej mitologii smok będąc symbolem mężczyzny dominuje nad tygrysem, który symbolizuje kobietę. Może to być skała, najlepiej w białym kolorze, lub budynek, niższy od tego z lewej strony, z białą fasadą.

Front domu należy do czerwonego feniksa. Ta część terenu powinna pozostać otwarta, lecz nie całkowicie dostępna jako widok z zewnątrz. Może ją tworzyć podjazd do domu lub parking. Przednia część domu powinna być także wyposażona w hall, lub podwórze do witania gości, może być skomponowane w postaci niewielkiego ogrodu lub trawnika. Czerwony feniks nie powinien także blokować widoku, który rozpościera się przed domem.

Tylna strona domu, strefa czarnego żółwia powinna być solidna, stabilna i dużych rozmiarów. Najlepiej sprawdzi się tu wzgórze, ponieważ rolą czarnego żółwia w chińskiej mitologii jest dbanie o bezpieczeństwo. Czarny żółw nie powinien znajdować się zbyt blisko domu, może je oddzielać droga, parking, budynek gospodarczy. Jednym z najmniej korzystnych układów terenu według feng shui jest taki, w którym teren za domem opada w dół nie dając zabezpieczenia tylnej ścianie, lub gdy teren przed domem wznosi się w górę blokując widok i

czerwonego feniksa. Dom nie powinien być także sytuowany na szczycie wzgórza. Wówczas żadna ze stron domu nie podlega ochronie. Przed domem powinna także przepływać rzeka lub winien znajdować się staw. Działka, na której dom jest sytuowany powinna mieć kształt kwadratu lub prostokąta. Za nieodpowiedni uznawana jest działka o kształcie trójkąta lub nieregularnym.

Zakazane Miasto jako przykład realizacji pryncypiów fengshui

Spektakularnym przykładem wcielenia w życie geomancyjnych zasad zagospodarowania terenu, a tym samym stworzenia krajobrazu, jest cesarskie „miasto w mieście” czyli kompleks pałaców cesarskich zwany Zakazanym Miastem. Kompleks wybudowany został w latach 1406-1420 przez cesarza Yongle, który przenosząc siedzibę z Nanjingu do Pekinu ustanowił nową stolicę kraju. Wybudowany na planie prostokąta zespół pałacowy zajmuje teren 70 hektarów. W XV wieku stanowił geograficzny środek miasta. Usytuowany jest dokładnie na osi północ – południe. Składają się na niego sekcje pałaców północnych, wschodnich, zachodnich oraz południowych. Na południe od kompleksu pałacowego znajduje się plac Tiananmen, czyli Niebiańskiego Spokoju, zaś na północ dwie wieże: Bębna (Drum Tower) oraz Dzwonu (Bell Tower). Oś biegnąca od wieży do placu Tiananmen wykazuje delikatny, wynoszący 2 stopnie, odchył od linii północ – południe. Znajdujący się w centrum Zakazanego Miasta Pałac Najwyższej Harmonii stanowił główny ośrodek rytuałów, a poprzez rytuały, które pełniły w Państwie Środka rolę bardzo istotną, zarządzania państwem. Na północ od Pałacu Najwyższej Harmonii znajdują się prywatne pałace cesarskie. Tę część Zakazanego Miasta otwiera zamieszkiwany przez cesarza Pałac Niebiańskiej Czystości (cesarz, jako element Yang w chińskiej mitologii powiązany został z Niebiosami), dalej na północ znajduje się zamieszkiwany przez cesarską małżonkę Pałac Ziemijskiego Spokoju (żona cesarza, jako element Ying powiązana została w chińskiej mitologii z ziemią). Pomiędzy nimi znajduje się niewielki Pałac Zjednoczenia, w którym cesarz i cesarzowa się spotykali, i który stanowił centrum harmonii, z którego owa harmonia promieniowała na cały kraj. Budynki pałacowe w ten sposób były wykorzystywane głównie przez cesarzy dynastii Ming (1368-1644), w czasach następującej po niej dynastii Qing (1644-1911), zaczęły służyć przede wszystkim celom rytualnym, zaś prywatne siedziby cesarza i jego małżonki były przenoszone do innych części kompleksu. Zespół pałaców otacza także fosa, a przez jego teren przebiega kanał symbolizujący rzekę. Niemal każdy z pałaców wzniesiony jest na sztucznie zbudowanym wzgórzu, do którego prowadzi kaskada schodów.



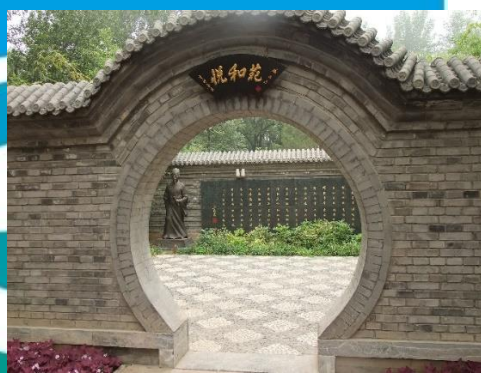
Zdjęcie nr 6. Wejście do Zakazanego Miasta. Fot. Magdalena Gimbut.

Zdjęcie nr 7. Wewnątrz Zakazanego Miasta. Fot. Magdalena Gimbut.

Zakazane Miasto otaczają 4 świątynie-ołtarze, na których cesarze składali ofiary: Nieba od południa, Słońca od wschodu, Księżycy od zachodu oraz Ziemi od północy. W Świątyni Nieba, najważniejszej ze świątyń cesarskich znajdują się dwie budowle: Komnata Modlitw za Dobre Zbiory oraz wzniesienie z ołtarzem. Każda z nich wybudowana została na planie koła, po środku kwadratowego placu. Kompleks otacza mur, który od północy ma kształt półokrągły, zaś od południa kwadratowy. Świątynia jest swoistą reprezentantką wiedzy na temat świata, którą posiadali jej budowniczy. Komnata Modlitw za Dobre Plony otoczona jest trzema rzędami kolumn, wewnętrzny składa się z 4 i symbolizuje pory roku, środkowy i zewnętrzny liczą po 12 i symbolizują 12 miesięcy oraz 12 godzin w tradycyjnym chińskim systemie mierzenia czasu. Kolumnada odzwierciedla wyobrażenia dotyczące porządku kosmicznego.



Zdjęcie nr 8. Świątynia Nieba w Pekinie. Fot. M. Gimbut.



Zdjęcie nr 9. Brama księżycowa w parku RiTan z ołtarzem słońca. Fot. Magdalena Gimbut.

Bramy dla smoków

W Hongkongu, mieście o jednej z najpiękniejszych panoram drapaczy chmur, za organizację przestrzeni i projekt budynków, zarówno mieszkalnych jak i siedzib firm, w równym stopniu odpowiadają architekci co mistrzowie feng shui. W wielu firmach planuje się w budżetach wydatki na konsultacje feng shui, by zapewnić sobie powodzenie i bogactwo. To konsultacje feng shui sprawiły, że zmian dokonano w pierwotnym planie budynku siedziby banku HSBC przenosząc windy w róg budynku, by uniknąć zgubnego wpływu wiatrów znad zatoki Wiktorii, na parterze zaplanowano atrium zamiast biur, by umożliwić przepływy pozytywnej energii qi, przed budynkiem wzniesiono dwa odlane z brązu lwy broniące wejścia przed złymi duchami. Takie rozwiązania podniosły koszty budowl, z którymi jednak właściciele budowli nie podejmowali dyskusji, traktując je jak inwestycję. Budynek Hopewell Center, po konsultacjach z mistrzami feng shui został zwieńczony okrągłym basenem wypełnionym wodą, ponieważ jego wąska i cylindryczna bryła zbyt przypomina świecę, lub papierosa. Woda miała zrównoważyć siłę ognia, która w Chinach ma konotację związaną ze śmiercią. Wysokość budynku Cheung Kong Center została zmniejszona w porównaniu z pierwotnymi planami po konsultacjach z geomantami, zaś okna budynku Jardine House mają tylko okrągły kształt, ponieważ okrąg jest kształtem monet i słońca i wywołuje pozytywne skojarzenia. Za przynoszący „nieszczęście” uchodzi budynek Bank of China, którego twórcy zlekceważyli zasady geomancji. Do największych wad budowli należą ostre krawędzie, które zgodnie z wierzeniami przecinają dobrą energię. Po

oddaniu budynku do użytku miejsce miała seria niekorzystnych zdarzeń. Między innymi zbankrutował właściciel mieszczącego się nieopodal budynku Lippo Center, oraz zmarł gubernator miasta, który z okien swego biura mógł oglądać sylwetkę Bank of China. Od tego czasu, by uniknąć niekorzystnego wpływu energii znanego Bank of China, właściciele okolicznych budynków podejmują różnego typu działania apotropieczne mające ich zabezpieczyć (np. wkładają kawałki metalu pod próg, metalowe monety pod dywan, montują polecane przez mistrzów feng shui odpowiednie struktury na dachach). Właściciele „przynoszącego nieszczęście” budynku także podjęli działania mające prowadzić do poprawy sytuacji. Przed budynkiem wzniesiono wodospad, którego wody mają oczyszczać energię, zasadzono również drzewa, których celem miało być przysparzanie bogactwa i szczęścia.

Samo położenie Hongkongu jest już bardzo korzystne z punktu widzenia sztuki feng shui, z górami zabezpieczającymi „tył” miasta, od północy, oraz wodami zatoki od „przodu”, od południa. Zgodnie z wierzeniami, w górach zamieszkują smoki, które przenoszą pozytywną energię. Żadne bariery nie powinny stać na drodze ich swobodnego lotu, a tym samym przepływowi pozytywnej energii. Z tego też powodu, w mieście, w którym ziemia należy do najdroższych na świecie, a budownictwo rozwija się głównie w górę, buduje się wieżowce z tunelami czy bramami w środku, umożliwiającymi smokom podróż z gór do morza, gdzie mogą pić wodę i zażywać kąpeli, oraz z powrotem w stronę gór.

Zakończenie

Jakkolwiek racjonalna postawa cechująca współcześnie tak zwanego „człowieka Zachodu” często nie pozwala „poważnie” traktować założeń geomancyjnej sztuki feng shui, to jednak jeśli zwróci się uwagę, iż często rozstrzygnięcia przez feng shui proponowane zgodne są z całokształtem filozoficznych poglądów mieszkańców Państwa Środka, ale także ze „zdrowym rozsądkiem” mającym bardziej uniwersalne oblicze, łatwiej zrozumieć upór i determinację, z jaką przynajmniej niektórzy, wcielają je w życie. I choć wydaje się, że budowanie w XXI wieku nadziei na powodzenie i bogactwo na odwołującej się do mitycznych założeń sztuce organizacji przestrzeni i krajobrazu jest przedsięwzięciem co najmniej dyskusyjnym, to jednak przykład Hong Kongu może świadczyć o tym, że próby zaprzestania ich stosowania mogą przynieść negatywne konsekwencje. Feng shui w Chinach to istotny element tożsamości, tak wszechobecny, że często prawie transparentny. Jego znaczenie zauważone zostaje jednak natychmiast, kiedy z różnych powodów zasady feng shui nie są stosowane. Poczucie harmonii, bezpieczeństwa, działania w zgodzie z naturą i jej prawami zostaje wówczas zakłócone. W rezultacie wiele wysiłku podejmuje się, by ten niekorzystny stan rzeczy odwrócić.

Magdalena Gimbut



Zdjęcie nr 10. Wieżowce z bramami dla smoków. Fot. Magdalena Gimbut.

Literatura

Jiren Feng *Chinese Architecture and Metaphor: Song Culture in the Yingzao Fashi Building Manual*, University of Hawaii Press, Hong Kong University Press, Honolulu 2012.

Xing Ruan, *Allegorical Architecture*, University of Hawaii Press, Honolulu 2006.

<https://theculturetrip.com/asia/hong-kong/articles/6-times-feng-shui-influenced-hong-kongs-skyline/>